

ГРИМАСИ КЛІЮ

Невивчені уроки історії

24 серпня 1991 року, акурат через два дні після ухвалення Акта проголошення незалежності України, їй була кинута перша «чорна мітка» – Павло Вошанов, прес-секретар президента Єльцина, офіційно заявив, що Росія залишає за собою право порушити питання кордонів країн, які оголосили про свою незалежність. Услід за ним міський голова Москви Гавриїл Попов заявив, що акти проголошення незалежності були незаконними і мають бути переглянуті...

Наступного року, 21 травня, Верховна Рада Росії прийняла ухвалу «Про правову оцінку рішень вищих органів державної влади РСФСР щодо зміни статусу Криму, прийнятих у 1954 році». Цей документ жорстко розкритикував тодішній парламент України.

Виступаючи у Верховній Раді 2 червня 1992 року міністр закордонних справ України Анатолій Зленко у своєму виступі наголосив, що напруженість стосунків між Російською Федерацією викликана не стільки проблемою Криму чи Чорноморського флоту, скільки «небажанням деяких політичних сил і окремих членів керівництва Російської Федерації визнати політичну реальність – існування незалежної держави України». Відтак Зленко навіть запропонував порушити питання щодо легітимності кордонів між Україною та Росією, змінених за часів ССРСР. Він нагадав, що до території Російської Федерації далеко не легітимним способом були приєднані такі споконвічно ук-

раїнські землі, як «Гайворонський, Путивльський і Новооскольський повіти Курської губернії, Острогозький, Богучарський, Бірґоченський – Воронежської, Таганрозький – Донецької області, Темрюкський і Єйський – Кубанської, де українці становили від 51 до 90 відсотків загальної кількості населення».

Трохи історії. За часів Гетьманату Павла Скоропадського на споконвічних українських територіях (Путивльський, Суджанський, Гайворонський, Рильський, Білгородський, Корочанський, Новооскольський повіти Курської губернії, Валуйський повіт Воронежської губернії) була створена українська адміністрація. Наші сучасники – історики з міста Суми – мають в своєму розпорядженні оригінальну мапу України (станом на жовтень 1918 року), на якій і Придністров'я позначене як українська територія, а кордон України вклинюється на 80–250 кілометрів углиб сучасних Білорусі та Росії. На мапі Крим однозначно належить Українській Народній Республіці.

Ще один цікавий історичний факт. Під час встановлення кордону між УНР і РСФСР були розроблені критерії територіального розмежування двох сусідніх держав. З українського боку кордонну комісію очолював міністр юстиції Сергій Шелухин, який запропонував за ознаку національності прийняти прізвище людини. Росіяни не могли заперечити переконливій логіці – надто відрізнялись українські та російські прізвища. За цим критерієм вся Білгородська область і частина Курської мали відійти до України...

Можна припустити, що якби 1991 року був ухвалений Акт про відновлення державної незалежності України, то проблема з Кримом не постала – належність півострова до України була чітко зафіксована у відповідних документах УНР, Української держави гетьмана Павла Скоропадського і на тодішніх мапах.

Восени 1990 року опозиція випустила з рук перемогу, не підтримавши студентів, які домогалися переобрання Верховної Ради. Розпочавши 2 жовтня 1990 року акцію голодування, представники Української студентської спілки та Студентського братства першою своєю вимогою поставили дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення нових виборів на багатопартійних засадах восени 1991 року.

Згадуючи буремні події, тодішній голова Верховної Ради УРСР Леонід Кравчук був змушений визнати: «Коли б ми послухали студентів і провели дострокові вибори до Верховної Ради, сценарій розвитку в Україні міг би бути зовсім інший, і політичний, і економічний. На хвилі піднесення ми могли б обрати до ВР справжніх патріотів, людей, які хочуть для України добра... Прикро мені говорити, та націонал-патріоти, які повинні були підтримати студентів, були проти переобрання Верховної Ради».

Держава твориться згори провідниками нації, елітою, фахівцями, людьми з державним мисленням, котрим притаманна політична воля, завзяття до будівництва суверенної, демократичної держави. А банальні апеляції до «мудрого народу» – це дешева демагогія, популізм, розрахований на короткочасний політичний успіх.

Чи не тому В'ячеслав Липинський застерігав: «Хамство

ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» (ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ)

Щоб регулярно отримувати журнал «Універсум», слід переказати через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом 330 гривень на поточний рахунок IBAN UA083252680000000002600744144 в ПАТ АКБ «Львів», МФО 325268, ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів—17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу.

«Універсум» в Інтернеті: <https://universum.lviv.ua>

**БУДЕМО ЩИРО ВДЯЧНІ
ВСІМ НЕБАЙДУЖИМ
ЗА БУДЬ-ЯКУ
ФІНАНСОВУ ПІДТРИМКУ
ЧАСОПИСОВІ!**

Наш поточний рахунок:
IBAN UA083252680000000002600744144
в ПАТ АКБ «Львів»,
МФО 325268,
ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

сам вибух відбувається зненацька, і передбачити його майже неможливо. Так, штурм Бастілії, з якого почалася Велика французька революція, заздалегідь не планувався. Вигук Демулена «У Бастілію!» послужив іскрою, що запалила пожежу, привела до ряду подальших політичних подій, що позначилися на долі всієї Європи.

Те саме можна сказати і про Лютневу революцію в Росії. Була це випадковість чи чергова провокація Парвуса (ешелони з хлібом для Петрограда застрягли на полустанку, як наслідок – жіночий бунт і пішло-поїхало...), дотепер – таємниця. В усякому разі, Лютнева революція в Петрограді стала для Леніна цілковитою несподіванкою

Важко заздалегідь передбачити, що послужить іскрою, яка призведе до вибуху і дасть вихід енергії соціальної напруги. При цьому слід зауважити, що в соціальній системі, як і в будь-якій системі, що самоорганізовується, існують механізми переадаптації (вперше ці механізми були виявлені у пневмокока – мікроорганізма, який спричиняє запалення легень) – приховані механізми адаптації до умов, яких ще немає, але які можуть виникнути. Механізми переадаптації в соціальній системі виявляються в тому, що у надрах суспільства завжди є особистості, неприкликані суспільством у поточний час, які можуть стати лідерами в разі зміни стану суспільства.

Типовими «переадаптантами» були Богдан Хмельницький і Робесп'єр, Наполеон і його маршали, Йосиф Сталін і Адольф Гітлер. Їхні організаторські здібності в нормальній стабільній обстановці могли і не реалізуватися. Наприклад, Робесп'єр займався б шлюбнорозлучними процесами, Гітлер став би посереднім художником, Джугашвілі міг бути священником чи абреком. Як би склалася доля Хмельницького, якби не розбійницький наїзд Чаплінського на його хутір? Ким був би Валерій Залужний, якби не московська агресія?.. Інакше кажучи, подальшу поведінку майбутнього лідера часто визначає випадковість.

Роль особистості в історії завжди викликала інтерес у істориків і філософів. З цього приводу можна сказати, що екстремальна ситуація породжує, а точніше виявляє особистість, а особистість змінює реальність. Але в який бік особистість поверне реальність – можна тільки здогадуватися. Бо історія застерігає, що при соціальних потрясіннях на поверхню суспільства спливають і найтемніші сили. Підтвердженням цьому є сучасна історія Української держави. Втім богиня Кліо нагадує і про вчення філософа-просвітителя Жан-Жака Руссо, який наголошував, що в разі узурпування державною владою природних прав народу, він (народ) має право на повстання, щоб повалити владу й встановити народний суверенітет.

До речі, про це право десять літ тому нагадував Владика Любомир Гузар: «Коли влада вживає надмірну силу,

народ має право збройно боронитися. Кожен із нас має право боронитися...»

Запитання без відповідей

Доля одного американця варта того, щоб спробувати зрозуміти складність і багатогранність життя. 20-річним цей американець втратив роботу, програв на виборах у законодавче зібрання рідного штату. 1833 року збанкрутував. Незабаром померла наречена. 1836-го важко захворів і ледь не збожеволів. Через сім років програв на виборах у палату представників. Двічі – 1854-го і 1858-го – не зміг потрапити в сенат. У 56 років був застрелений вбивцею. Цим американцем був Авраам Лінкольн, 16-й президент США, який в останні чотири роки свого життя скасував рабство.

Запитую себе й інших: чи було щасливим життям Лінкольна? Намагаюся зрозуміти: чи щасливе життя прожив Леонід Кравчук? Хотілось би довідатись, як нині почувуються Леонід Кучма і Віктор Ющенко, Віктор Янукович і Петро Порошенко. Про Володимира Зеленського наразі поговоримо.

Чи дослухалися вони до порад Шарля де Голля: «У ділових стосунках між державами логіка і почуття важать дуже мало у порівнянні з реальною силою, тут цінують того, хто вміє схопити і втримати захоплене. І якщо Франція бажає посісти гідне її місце в світі, вона має розраховувати тільки на себе». Або: «Наша країна перед лицем інших держав має прагнути великої мети й ні перед ким не схилитися, інакше може опинитись у смертельній небезпеці».

Чи усвідомив діючий український президент глибину міркувань французького державотворця?

Три десятиліття тому керівник Європейського інформаційного центру, французький публіцист, колишній розвідник П'єр де Вільмарест у розмові з кореспондентом журналу «Універсум» порадив: «Бажаю, щоб Україна порозумілася зі своїми сусідами, аби зменшити небезпеку від Росії. І не тільки в галузі торгівлі й виробництва, а й у дипломатії та розвідці. З іншого боку, Україна повинна далі утверджувати свою приналежність до Європи. Це порозуміння між державами, між народами. Бо є цінності, спільні для нас усіх».

Гарно сказано. Але нинішня Європа значною мірою демонструє безпорадність – Захід неспроможний захистити не лише друзів, навіть самих себе. Деякі європейські лідери якісь перелякані. В них відсутнє усвідомлення того, що Україна має перемогти, а росія програти. Та й ми забуваємо, що єдині, хто може «злити» Україну, – самі українці.

Олег К. РОМАНЧУК

ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» (ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ)

Щоб регулярно отримувати журнал «Універсум», слід переказати через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом 330 гривень на поточний рахунок IBAN UA08325268000000002600744144 в ПАТ АКБ «Львів», МФО 325268, ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів—17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу.

«Універсум» в Інтернеті: <https://universum.lviv.ua>